

При Львівському історичному музеї була наукова бібліотека, що налічувала 5 856 видань [Наші Дні. № 1. 1942]. Міський театр у своїй бібліотеці мав низку видань, що налічували понад 80 назв п'єс [Львівські Вісті. 15/16 лютого 1942].

На заклик відділу культури праці при Українському центральному комітеті почалося збирання книжок від населення для так званих мандрівних бібліотек [Львівські Вісті. 23 жовтня 1942; Львівські Вісті. 18 листопада 1942].

Багато зусиль витрачалося на впорядкування правописно-мовної проблеми, що так і не була вирішена.

Хоча Українське видавництво і видало правописний словник Ізюмова, який мав би покласти край усякій сваволі, але проблема правописної дисципліни так і не була вирішена [Львівські Вісті. 10 квітня 1942]. Треба було визнати, що лише наукові установи, вчені-мовознавці мають право встановлювати правописні закони, змінювати та доповнювати їх, а громадськість повинна підпорядковуватись їхнім рішенням, дотримуватися та вважати за авторитетними на кожному кроці суспільного життя.

Отже, незважаючи на умови та обставини, українська спільнота Львова того періоду прагнула реалізовувати природне право всякої нації розвиватися і духовно вдосконалюватися.

УДК 070.325

М. М. Кулинич

ВІДЕНСЬКИЙ «ВІСТНИК ДЛЯ РУСИНІВ» НА СТОРІНКАХ УКРАЇНСЬКИХ НАУКОВИХ І НАУКОВО-ПОПУЛЯРНИХ ВИДАНЬ

Серед періодичних видань середини XIX ст. заслуговує на увагу часопис віденський «Вістник для русинів». Сьогодні, як зауважує автор, він являє собою майже не досліджений острів. Саме на часі визначити його внесок у формування національної самосвідомості українців, подбати, щоб видання зайняло належне місце в історії української преси.

Among the magazines of middle a XIX century deserves on attention a magazine Viennese «Vistnik for rusiniv». Today, as an author notices, he shows by itself an island is not investigational almost quite. Exactly topically define his payment in forming of national consciousness of Ukrainians, to look after, that edition took the proper place in history of the Ukrainian press.

Кажуть, що газета живе один день. Ця фраза, хоч і по-афористичному замашна, не зовсім справедлива. Минає час, і, полежавши на полицях бібліотек, газети стають для нас такою ж цінністю, як і давні літописи, бо ж вони несуть достовірну інформацію про свою добу, свою епоху. До них звертаються науковці, дослідники громадсько-політичного і культурного життя відповідного періоду.

Українська преса середини XIX ст., що була не дуже численною, народжувалася та розвивалася в несприятливих умовах бездержавності й зазнавала різноманітних утисків, все-таки заслуговує нині на більшу увагу пресознавців. Бо чим хата багата, тим і рада.

Серед періодичних видань того часу поважне місце займає газета «Вістник для русинів» — хоч би вже через те, що без перерви виходила у світ цілих п'ятнадцять років (вік для тодішніх часописів досить поважний). Однак їй не приділено належної уваги ні в спеціальних пресознавчих дослідженнях, ні в енциклопедичних виданнях.

Сьогодні, образно кажучи, вона нагадує острів, відомий багатьом, давно відкритий і нанесений на карти різних масштабів, але разом з тим майже не досліджений. У морі української преси його бачило багато мандрівників, але майже ніхто з них не приставав до берега, не обсервував його флори та фауни, не контактував з тамтешніми аборигенами.

Перелопативши масив дослідницьких праць з історії української журналістики, найчастіше натрапляємо лише на побіжні згадки про віденський «Вістник для русинів» і то, як правило, у зв'язку з «Галичо-руським вістником», що виходив у Львові в 1849–50 рр. і припинив своє видання через перенесення до столичного Відня, де проіснував до 1866 року.

Найбільше згадок про «Вістник» і посилань на окремі його матеріали знаходимо, безперечно, у літературознавчих та історичних працях Івана Франка — на сторінках п'ятидесятитомного видання (у текстах і примітках) «Вістник» згадується двадцять разів. Не підлягає жодному сумніву, що письменник не раз гортав підшивки цього видання, визбирував різноманітні факти і посилався на них, зокрема в таких фундаментальних розвідках, як «Русько-український театр»¹, «Стара Русь»², «Нарис історії українсько-руської літератури до 1890 р.»³, «Панщина та її скасування 1848 р. в Галичині»⁴ та ін.

Тут принагідно зауважимо, що в примітках до різних томів 50-томника дається необ'єктивно і незаслужено занижена оцінка цього видання, яка, безумовно, була продиктована тодішніми ідеологічними зашореними постулатами. Ось взірці таких коментарів-пояснень: «Галичо-руський вестник» — *реакційна* політична газета, яку видавав з 1849 р. у Львові австрійський уряд. З 1850 до 1865 (!) р. виходила у Відні під назвою «Вестник, часопись для русинов

¹ Франко І. Русько-український театр // Збір. тв.: У 50 т. — К.: Наукова думка, 1984. — Т. 29. — С. 293–336.

² Франко І. Стара Русь // Збір. тв.: У 50 т. — К.: Наукова думка, 1982. Т.37. — С. 79–110.

³ Франко І. Нарис історії українсько-руської літератури до 1890 р. // Збір. тв.: У 50 т. — К.: Наукова думка, 1984. — Т.41. — С. 194–470.

⁴ Франко І. Панщина та її скасування 1848 р. в Галичині // Збір. тв.: У 50 т. — К.: Наукова думка, 1986. — Т.47. — С. 7–122.

австрійської держави»;⁵ «Вестник для русинов» — «Вестник, повременное письмо, посвящено политическому и нравственному образованию русинов Австрийской державы» — продовження «Галичо-русского вестника» (1849) — *проавстрійського* часопису, що виходив за редакцією М. Устияновича. У 1950 році від 16-го номера газету переведено до Відня, де вона виходила як офіційний урядовий орган «для австрійських русинів»;⁶ «Галичо-русский вестник» — *реакційна* політична газета, яку видавав у Львові австрійський уряд. З 1850 по 1861 рік виходила у Відні під різними назвами: «Вестник для русинов» — «Вестник, повременное письмо, посвящено политическому и нравственному образованию русинов австрийской державы» (1850–1851); «Вестник для русинов австрийской державы» (1852); «Вестник, повременное письмо, посвящено политическому и нравственному образованию русинов австрийской державы» (1853–1856) та ін.»⁷ (виділення наші — М. К.).

Окремі примітки хибують на допущені фактичні помилки. Так, для прикладу, примітка до поданого в 41-му томі «Нарису історії українсько-руської літератури до 1890 р.» стверджує: «Галичо-руський вісник», *реакційна* політична газета, яку видавав у Львові австрійський уряд. З 1850 по 1886 р. (sic! Замість 1866 —), вона виходила у Відні під назвою «Вестник, повременное письмо, посвящено политическому и нравственному образованию русинов Австрийской державы»⁸.

Про «Вістник» та його авторів можемо дещо почерпнути з праць попередників, сучасників, послідовників і продовжувачів дослідницьких студій Івана Франка — Омеляна Огоновського⁹, Володимира Гнатюка¹⁰, академіків Кирила Студинського¹¹ та Михайла Возняка.

Найвидатніший франкознавець академік Михайло Возняк, хоч спеціально і не займався історією української преси як такої, все ж таки не оминув увагою багатьох періодичних видань XIX ст., а особливо тих, які були пов'язані з дослідницькою діяльністю Івана Франка. Безсумнівно, що саме Іван Франко згенерував його зацікавлення газетою «Вістник для русинів».

У 1912 році Михайло Возняк видрукував джерельну працю «З-за редакційних куліс віденського «Вісника» та «Зорі Галицької»¹². До опублікованих матеріалів, що їх він «добув з редакційних паперів віденського «Вісника», які

⁵ Франко І. Зібр. тв.: У 50 т. — К.: Наукова думка, 1980. — Т.26. — С. 448.

⁶ Франко І. Зібр. тв.: У 50 т. — К.: Наукова думка, 1981. — Т.31. — С. 375.

⁷ Франко І. Зібр. тв.: У 50 т. — К.: Наукова думка, 1982. — Т.35. — С. 437.

⁸ Франко І. Зібр. тв.: У 50 т. — К.: Наукова думка, 1984. — Т.41. — С. 618.

⁹ Див.: Огоновський О. Історія літератури рускои. Ч. II, 2-й відділ, 1889.

¹⁰ Див.: Гнатюк В. Національне відродження австро-угорських українців (1772–1880 рр.). — Відень, 1916.

¹¹ Див.: Студинський К. З історії русофільства в 50-х роках XIX віку // Рокова хвиля: Літ.-наук. зб. — Львів, 1917. — С. 143–151.

¹² Возняк М. З-за редакційних куліс віденського «Вісника» та «Зорі Галицької» // ЗНТШ. — К., 1912. Вип. 1.

зберігаються в архіві товариства «Просвіта» у Львові»¹³, учений подав свій розлогий вступ, в якому глибоко аналізує віднайдені ним документи.

Відомо, що багато матеріалів «Вісник» друкував або без підпису, або під псевдонімами. Михайло Возняк встановив справжнє авторство окремих публікацій. Зауважимо, що деякі розшифровані ним криптоніми (И. Б = Іван Бірецький; Молотів = Микола Васильківський та ін.) не зареєстровані в «Словнику українських псевдонімів»¹⁴. Разом з тим Возняк оприлюднив окремі не опубліковані з тих чи інших причин матеріали з редакційного портфеля, детально описав внутріредакційні незгоди та історію усунення з посади головного редактора Івана Головацького, якого на весь наступний період видання замінив Юліан Вислобоцький. Наукові публікації Михайла Возняка — вагомий внесок в об'єктивне вивчення історії «Вісника для русинів», який не втратив свого значення й сьогодні.

Відповідно до вимог жанру стислі відомості про «Вісник» подають Українська Загальна Енциклопедія (УЗЕ), Енциклопедія Українознавства (ЕУ), Азбуковник. Енциклопедія української літератури Богдана Романенчука. Зате в Українській Радянській Енциклопедії (УРЕ) — ні в першому 16-томному (1959–1965), ні в другому 12-томному (1978–1985), ні в 3-томному Українському Радянському Енциклопедичному Словнику (УРЕС, 1986–1987), ні в Українській Літературній Енциклопедії (УЛЕ, 1988) окремої статті про цей часопис немає. Лише у статті «Галичо-руський вісник» зазначено, що з лютого 1850 до 1866 року газета видавалась у Відні під іншими назвами»¹⁵ (якими саме, не вказано). Немає всебічного і глибокого аналізу цього видання і в таких ретельних дослідників української преси, як І. Брик, В. Ігнатієнко, А. Животко, І. Кревецький, С. Наріжний. Так, у фундаментальній праці А. Животка «Історія української преси» часопису присвячено лише один абзац¹⁶.

Щодо радянських дослідників української преси, то вони або зовсім не згадували «Вісника» або, не беручи навіть до рук його комплектів, в один голос стверджували, що це було видання офіційне і не варте соліднішої уваги. Так, наприклад, М. Д. Бернштейн в академічній «Історії української літератури» пише буквально таке: «Наступ реакції після революції 1848 р. породив цілий ряд органів, витриманих у дусі офіційної цісарської політики. Таким органом був

¹³ ЗНТШ. — К., 1912. Вип.1. — С. 73.

¹⁴ Див.: Дей О. І. Словник українських псевдонімів та криптонімів (XVI–XX ст.). — К.: Наукова думка, 1969.

¹⁵ Українська Літературна Енциклопедія: В 5 т. — Т.1. — К.: Голов. ред. УРЕ ім. М. П. Ба- жана, 1988. — С. 381.

¹⁶ Див.: Животко А. Історія української преси. — Регенсбург, 1946. *Його ж.* Історія української преси. — Мюнхен, 1989–1990. *Його ж.* Історія української преси / упоряд., автор передмови і прим. М. Тимошик; Сер. «Літературні пам'ятки України». — К., 1999.

часопис «Галичо-руській вістник» (1849), що виходив у Львові, спочатку за редакцією М. Устияновича, який у цей час відійшов від прогресивного табору... 1850 р. після 16-го номера газету переведено до Відня, де вона виходила як офіційний урядовий орган «для австрійських русинів» під назвою — «Вістник, повременное письмо, посвящено политическому и нравственному образованию Русинов Австрийской державы»¹⁷.

А в «Історії української дожовтневої журналістики», що з'явилася п'ятнадцятьма роками пізніше, уже не подано навіть назви цього видання. В єдиному абзаці, де згадано «Галичо-руський вістник», сказано лише, що редактором газети був «поет і прогресивний громадський діяч М. Устиянович», який «редагував газету протягом семи місяців (з 14 липня 1849 по 21 лютого 1850 рр.), доки редакцію не було перенесено зі Львова до Відня»¹⁸. А що ж там діялося у Відні, у книзі ані словечка.

Інформаційна блокада навколо цього видання певною мірою прорвана в наш час завдяки наполегливій праці науковців Науково-дослідного центру періодики при Львівській науковій бібліотеці ім. В. Стефаника НАН України, які під керівництвом проф. М. М. Романюка упродовж 1994–2007 рр. підготували й опублікували 14 випусків збірника «Українська журналістика в іменах»¹⁹. В енциклопедично коротких і джерельно точних статтях П. Баб'яка, В. Габора, Д. Григораша, В. Гутковського, Ф. Дисака, В. Качкана, М. Кольбух, В. Передирій, М. Романюка, О. Терещука, Ю. Шаповала подано чимало інформації про багатьох співробітників та авторів-дописувачів «Вістника», зокрема про редакторів Івана Головацького і Юліана (Юрія) Вислобоцького, та авторів, що в різних жанрах виступали на вістниківських сторінках, — Гната Гальку, Олександра Гомічкова, Івана Гушалеви́ча, Ксенофонта Климковича, Анатолія Кралицького, Онуфрія Лепкого, Кирила Сабова, Володимира Шашкевича та ін.

Зараз на часі ретельніше проаналізувати жанрово-тематичне розмаїття та ідейне спрямування публікацій «Вістника для русинів», визначити їхній внесок у формування національної самосвідомості українців і тим самим створити міцне підґрунтя, щоб нарешті це видання зайняло належне місце в історії української преси.

¹⁷ Бернштейн М.Д. Журналістика // Історія української літератури: У 8 т. Т. 3. Література 40–60-х років XIX ст. — К.: «Наукова думка», 1968. — С. 70.

¹⁸ Історія української дожовтневої журналістики. — Львів: ВО «Вища школа», 1983. С. 99.

¹⁹ Українська журналістика в іменах / За ред. М. М. Романюка. Львів, 1994 – 2007. Вип. 1–14.